

УДК 321:355.02

Дузь-Крятченко О.П., к.військ.н., доцент;

Лобанов А.А., д.військ.н., доцент;

Лисицин Е.М., к.військ.н., доцент.

Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського

Методичний підхід до визначення “макета противника” на сучасному етапі реформування та розвитку Збройних Сил України

Методический подход к определению “макета противника” на современном этапе реформирования и развития Вооруженных Сил Украины

Methodological approach to the definition of "dummy enemy" at the present stage of reformation and development of the Armed Forces of Ukraine

Резюме. У статті уточнюється питання щодо підміни поняття “противник” на чинник “виклики, загрози і ризику” під час воєнно-політичного та воєнно-стратегічного планування. Пропонується для розгляду нова категорія - “макет противника” та методичний підхід до його визначення.

Резюме. В статье рассматривается вопрос подмены категории “противник” на “вызовы, угрозы и риски” во время военно-политического и военно-стратегического планирования. Предлагается для рассмотрения новая категория - “макет противника” и методический подход его определения.

Resume. In article is examined question of substitution of a category "opponent" on “challenges, threats and risks” is considered during military-political and strategic planning. The new category - “a dummy model of the opponent” and the methodical approach of its definition is offered for consideration.

Ключові слова: противник (евентуальний, імовірний, потенційний, реальний), макет противника, воєнно-стратегічні характеристики, партнер.

Ключевые слова: противник (эвентуальный, вероятный, потенциальный, реальный), макет противника, воєнно-стратегические характеристики, партнер.

Keywords: Adversary (possibly, probably, potential, real), mock enemy military-strategic properties, partner.

Постановка проблеми. Розглядаючи закон України “Про Збройні Сили України” ми можемо відразу побачити спрямованість збройних сил на зовнішню сферу відносин своєї держави, а також те, що збройні сили є інструментом захисту держави від зовнішнього ворога [1]. Зосередимо увагу на питанні про партнерів держави в міждержавних відносинах. Доцільно припустити, що зовнішній ворог держави може виникати й існувати саме в середовищі зовнішніх її партнерів. Економічні, воєнні, ресурсні та інші можливості партнерів, спрямованість їх намірів визначають для своєї держави зміст її оборонних політичних і воєнно-політичних дій. Отже успішне вирішення питання доцільної побудови ефективної

оборонної політики держави, будівництва збройних сил щодо надання їм тих характеристик, завдяки яким можна забезпечити успіх у збройному захисті держави, слід пов’язувати із адекватним вибором партнера (декількох партнерів), що реально загрожує (становить декілька реальних загроз) державі або є джерелом небезпеки (декількох небезпек). Таких держав-партнерів досі називали, згідно з класичною воєнною термінологією *противниками* та *ймовірними противниками*.

Аналіз останніх досліджень. Нині деякі політологи вважають, що під час будівництва збройних сил і планування їх операцій можна обійтися без використання категорії “ймовірний противник”. Так, наприклад, у [2] наведена така

думка: “Положення про “противника” в різних варіантах наймиролюбніші держави (у тому числі й Україна) почали замінювати поняттями “зовнішні виклики і загрози”. Мабуть, тільки Росія з усіх провідних країн світу у своїх чинних доктринальних документах зберегла й “удосконалила” різнопланове поняття “противник”. На сьогодні Росія розглядає та градує такі трактування про “противника”: “віртуальний противник”, “вірогідний противник” та “реальний противник” [3, 4].

Автори доповіді “Міжнародне безпекове середовище: виклики і загрози національній безпеці України” [5], будучи авторитетними фахівцями з питань державної, але не воєнної політики, мають, швидше емоційну, ніж фахову позицію щодо цього важливого воєнно-політичного і воєнно-стратегічного питання: “У сучасних умовах шукати зовнішнього ворога у вигляді певної країни або блоку держав дещо архаїчно, хоча можливо з огляду на потреби самопіару деяких політичних сил”. Така точка зору на категорію “противник” здається нам сформованою ніби через призму критерію “модно - не модно”. Йдеться про “моду”, запроваджену США: їх документи стратегічного характеру частіше за все оперують категоріями “загроза”, “виклик”, “ризик”, ніж назвами конкретних держав [6]. Перехід у стратегічному плануванні США від розгляду реальної держави (групи держав) до загроз, викликів та ризиків обумовлений гігантськими масштабами їх потреб та можливостей і набуттям унаслідок цього глобальності їх державною та воєнною політикою. Тимчасом не будемо забувати: якщо американські військові угруповання спрямовані на ведення конкретних воєнних дій, то воєнним діям передують ретельна підготовка до зіткнення з реальним противником, а не з викликами, загрозами та ризиками.

Україна не належить до держав, які проводять глобальну політику. Україна - регіональна держава, то чи слід нам відмовлятися від оперування категорією “ймовірний противник”, пов’язуючи це із наймиролюбнішим характером нашої держави або прихильністю політичній моді? Така відмова не аргументована в жодному інформаційному джерелі, тому сприймається нами як проста декларація і в деяких випадках може набувати рис піар-акції. Під час планування операцій за участю збройних сил на етапі формування замислу і прийняття рішення командувачем угруповання збройних сил обов’язково оцінюється противник. На воєнно-стратегічному рівні неможливо відмовитися від оцінювання

противника і відповідно від використання категорії “ймовірний противник” або тотожної їй, отже неможливо відмовитися від зазначеної категорії на воєнно-політичному та державному загальнополітичному рівнях, адже вихідні дані для воєнно-стратегічного планування задаються саме на політичному рівні.

Відмова від категорії “ймовірний противник” або тотожної їй на політичному рівні – це прямий шлях до паралічу воєнно-стратегічного планування в державі.

Це розуміють науково-педагогічні працівники Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського, які, працюючи над науково-дослідною роботою, розробили в 2005 році Словник військових термінів, в якому використано і поняття “противник”. Проект Словника пропонує декілька різновидів зазначеного поняття [7]:

евентуальний противник – (від лат. *eventus* – випадок) держава (коаліція держав), що проводить миролюбну політику по відношенню до іншої держави, але між якими за певних обставин (умов) можуть виникнути протиріччя, для вирішення яких можливе застосування воєнної сили;

ймовірний противник – держава (коаліція держав), яка проводить ворожу, недружню політику, висуває неприйнятні претензії до іншої держави та демонструє рішучість застосування воєнної сили для вирішення протиріччя;

потенційний противник – держава (коаліція держав), яка має по відношенню до іншої держави конфліктогенні протиріччя, для вирішення яких може бути застосована воєнна сила;

реальний противник – держави (коаліція держав), яка здійснює підготовку до війни, що має незворотній характер, з іншою державою, оголосила стан війни або розпочала агресію проти неї.

У цьому переліку понять, наближених до терміна “противник”, поняття “евентуальний противник” (*eventual* в перекладі з англ. - можливий, такий, що може трапитися) означає таку державу-партнера (коаліцію держав), яка за певних обставин може перетворитися у ймовірного противника. На сьогодні ми вважаємо за недоцільне використання терміна “евентуальний противник”, адже збереження цього поняття у списку військових термінів, а отже і у воєнно-політичній та загальнополітичній термінології, змусить зарахувати під час стратегічного планування до списку евентуальних противників майже усі

держави - геополітичні партнери України і вважати, що потенційні претензії до нашої держави з боку сусідів і досі не зникли. Такими, наприклад, є територіальні колізії історичного походження, генезис яких пов'язано із підписанням між СРСР і Німеччиною Пакту Молотова-Рібентропа у 1939 році і наслідками Другої світової війни, коли наші сусіди втратили території, які належать на сьогодні семи українським областям. Життя показує, що держави, які до 1939 року володіли цими землями, все ще відчують "фантомні болі" за ними.

Метою статті є уточнення понятійно-категорійного апарату та методичного підходу до визначення макету противника для його застосування під час проведення заходів оперативної підготовки ЗС України, а також у процесі оборонного планування в державі та стратегічного планування реформування, розвитку та застосування ЗС України, інших військових формувань й органів спеціального призначення.

Виклад основного матеріалу. На погляд авторів найприйнятнішим у процесі підготовки держави (України) до оборони є дотримання такої градації поняття "противник": "макет противника", "ймовірний противник" і "реальний противник". Національні підходи до тлумачення термінів "ймовірний противник" та "реальний противник" наведено вище.

Отже, зосередимося на тлумаченні терміна "макет противника". Потреба у використанні "макета противника" виникає у разі, коли держава не має ні реального, ні ймовірного противника (у такій ситуації перебуває нині Україна), проте, визначити доцільну оборонну політику та розбудувати збройні сили потрібно. Оскільки в такому разі інтереси розбудови національної оборонної політики та національних збройних сил обумовлюють потребу в існуванні державного партнера, "під" якого вони й будуватимуться, а такого партнера реально немає, об'єктивно виникає проблема створення для України штучного партнера – "макета противника", воєнно-стратегічні риси якого є похідними від реальних держав-партнерів. Після визначення цього "макета" потрібно будувати національні збройні сили.

Підкреслимо, "макет противника" не є реальною державою, це - синтезований об'єкт, у переліку воєнно-стратегічних рис якого відображені характеристики збройних сил усіх держав-партнерів, обраних для розгляду.

Для визначення "макета противника" пропонується такий підхід.

Перший крок. Складаємо список держав-партнерів нашої держави, з якими за геополітичними оцінками може виникнути воєнний конфлікт у період часу не менший, ніж період довгострокового планування. Із цього списку викреслюємо держави, які мають недосяжний для нашої держави загальний та воєнний потенціали (володіння ядерною зброєю може бути ознакою такої держави). У подальшому будемо оперувати списком держав-партнерів, які мають зіставлений загальний потенціал із нашою державою.

Другий крок. Будуємо матрицю $\|Z_{ji}\|$

$$\|Z_{ji}\| = \begin{pmatrix} z_{11}, z_{12}, \dots, z_{1i} \\ z_{21}, z_{22}, \dots, z_{2i} \\ \dots \\ z_{j1}, z_{j2}, \dots, z_{ji} \end{pmatrix},$$

де i -ті елементи строк – це воєнно-стратегічні характеристики j -ї держави-партнера (включають характеристики мобілізаційних можливостей, дані про наявність та кількісні характеристики конвенційного озброєння – систем високоточної зброї, танків, бойових броньованих машин, артилерійських систем, бойових літаків, кораблів тощо).

Третій крок. Множимо матрицю $\|Z_{ji}\|$ на "вагу" кожної з воєнно-стратегічних характеристик та ймовірність виникнення конфлікту з j -ю державою:

$$\|Z_{ji}\| \times |k_1, k_2, \dots, k_i| \times \begin{pmatrix} P_1 \\ P_2 \\ \dots \\ P_j \end{pmatrix} = \|Y_{mn}\|,$$

де k_j – коефіцієнт важливості, що характеризує "вагу" кожної з воєнно-стратегічних характеристик;

P_i – ймовірність виникнення конфлікту з j -ю державою.

Визначити важливості кожної з воєнно-стратегічних характеристик держав-партнерів пропонується здійснювати на основі методу аналізу ієрархій [8]. У результаті виконання третього кроку одержимо матрицю $\|Y_{mn}\|$.

Четвертий крок. Будуємо штучно набір із n воєнно-стратегічних рис, вибираючи в кожному із m стовпців матриці Y максимальне (за n) значення відповідної воєнно-стратегічної

риси – $arg \max(n)$. Відібрані риси формують рядок виду (наприклад): $[y_{21}; y_{12}; y_{33}; \dots; y_{7n}]$.

Елементи цього рядка ми і вважатимемо воєнно-стратегічними рисами конструйованого “макета противника”.

Під час побудови доцільної оборонної політики нашої держави щодо держав-партнерів, які мають недосяжний для України загальний і воєнний потенціали, невоєнні (тобто політичні, економічні тощо) аспекти слід вважати основними і вирішальними, а заходи військового характеру допоміжними.

Висновки. Таким чином в статті:

1. Уточнено понятійний апарат стосовно категорії “противник”;

2. Запропоновано методичний підхід до визначення “макету противника”, який доцільно застосувати:

під час проведення заходів оперативної підготовки ЗС України для створення оперативного фону на протязі такого періоду часу, поки не будуть визначені нові воєнно-стратегічні характеристики партнерів;

у процесі оборонного планування, реформування, розвитку та застосування ЗС України, інших військових формувань й органів спеціального призначення;

у наукових дослідженнях із питань розвитку теорії воєнного мистецтва.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України “Про Збройні Сили України” // Відомості Верховної Ради України. – 1992. - № 9, ст. 108,- 1993.-№44, ст. 421.
2. Гречанинов В.А. Проблемы военной безопасности Украины. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/geopolityka/2009.../Grechaninov.pdf.
3. Герасимов В. Необходимо переосмыслить формы и способы ведения боевых действий / В.Герасимов, начальник Генерального штаба ВС РФ, генерал армии. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://spec-naz.org/articles/analytics/neobkhodimo_pereosmyslit_formy_i_sposob_y_vedeniya_boevykh_deystviy.
4. Суханов С.А. Стратегия сдерживания на современном этапе и роль системы РКО в ее реализации / С.А. Суханов, В.Ф. Гринько. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.nationaldefense.ru/1739/1742/index.shtml?id=3693>.
5. Парахонський Б.О. Міжнародне безпекове середовище: виклики і загрози національній безпеці України. / Б.О. Парахонський, Г.М. Яворська, О.О. Резнікова// - К. : НІСД, 2013.-56 с.
6. Стратегия министерства обороны США в 21 веке. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://constitutions.ru/archives/6323>.
7. Словник основних військових термінів для використання в навчальному процесі та науково-технічної діяльності. –К.: Національна академія оборони України, 2005. –140 с.
8. Саати Т. Принятие решений. Метод анализа иерархий.: Пер. с англ. – М.: Радио и связь, 1993. – 359 –С.